

Kubljanje a šulstwo stej temje, kotrež Serbow přewšo jimatej. W Chrósćicach chcychu diskutanta we wobłuku druheje Serbskeje debaty Krajnjeje centrale za politiske kubljanje Sakskeje, redakcije Serbskich Nowin a Založby za serbski lud zwěsćić, hač je kublanska awtonomija trěbna abo dosaha, dale kaž dotal postupować.

Dianje Šoćinej je wobrot „šulska awtonomija“ chětro cuzy. Nawodnica Serbskeje wyšeje šule „Michał Hórník“ Worklecy rěči wo „wulkej swobodze“, kotruž w swojim džěle z wučerskim kolektiwom wužiwa. „Njejsmy tak kruće wobmjezowani w swojim jednanju, kaž sej to něchtóžkuli myslí.“ Hinašeho mjenjenja je dr. Měrčín Krawc z Delnjeho Wunjowa, člon Serbskeho sejma a jeho kublanskeho wuběrka. Wón wuzběhny, zo „je praksa najlěpša poradźowarka“. Příklad su jemu „zbožowni a hordži wučerjo“, kotřiž na šulach Němskorěčneho zhromadženstwa w Belgiskej wuwučuja. W našim systemje tu we Łužicy njeje so starším – najebeac podpěru Domowiny a Rěčneho centra Witaj – poradžilo, zo so jich wulke přeće spjelni: zo so jich džěcom na Hodžijskej zakładnej šuli wučbu serbsčiny podawa. Za přichod kubljanja je „serbska awtonomija kónc problemow“, je sej Krawc wěsty.

„Kajke měli šule być, hdyž budu naše wnučki do nich chodźić?“, prašeše so moderatorka, redaktorka Serbskich Nowin Milenka Rječcyna. Jan Rjeda, město předsyda Serbskeho šulskeho towarstwa (SŠT) a wučer w Ralbicach naliči: Njeh tam knježi serbski duch, njeh su šule za džěci rěčne rummy – na šulskim dworje, w busu abo w blišej wokolnje. „Swojim wnučkam přēju narodny duch, kotryž smy na šuli w Chrósćicach zeznali,“ přeradží Madlenka Šoćic. Hromadže z mandželskim je wona džesać lět swoje džěci z Budyšina do šule w Chrósćicach wozyla.

Praktiske kroki nuznje trěbne

Wo kublanskej awtonomiji potajkim nje-debatujemy tohodla, zo chce něchtó nje-měr škarac abo džělo wučerjow do špatneho swětla stajić. Dlěje hač 30 lět teptamy w kole w tym zmysle, zo nam šule w nětčišim systemje njezmóžnjeja, štož nam z narodneje zamołitosće najbóle na wutrobje leži: Kak wosebje z pomocu šule maćerščinu zachowamy a ju druhdze rewitalizujemy?

Praktiske kroki su trěbne, chcemy-li za krótki čas něšto polěpšić. Zakład za to je wosom politiskich žadanjow SŠT za serbske šulstwo. Diana Šoćina skedźbni na dvě z nich: zo je trjeba, status serbskich šulow změnić, wosebje nastupajo wulkosć rjadownjow a personalny kluč, a zaručec transport wuknjacych do tutech kublanišćow. Fachowu wučbu w serbskej rěči podawać, metodu team-teachinga na dobro rěče nałožować – hdyž so to poradzi, „by to jara wulki postup byl“, podšmórny Jan Rjeda. Madlenka Šoćic rozjasni, čehodla běše za jeje swojbu njewo-

Druha Serbska debata, tónkróc wo kublanskej tematicke, bě z hosćom w Chrósćanskej „Jednoće“. Něhdže 80 zajimowanych na žurli a wjacje hač 40 w livestreamje ju scěhowaše. Třeće zarjadowanje budže džensa, srjedu, wječor w Budyskim Serbskim domje.

Sami wo serbske šule so starać

Serbska debata w Chrósćicach: Sprawni być napřećo politice a sebi

benđzomne, zo swoje džěci wšědnje z Budyšina do Chrósćic woža: „Šula w Radworju, kotruž su nam poručili, njebe za nas alternatiwa.“ Tam z jich wida narok na „serbsku šulu“ spjelnjeny njebe.

Serbske šule su rozsudny stołp. Rozmyslujemy pak tež wo němskich kublanišćach, na kotrychž serbsčiny wuwučuja? Začič Měrčina Krawca je, zo stej „w Serbach dwaj swětaj“. Přeće staršich, džěcom serbsčiny a serbskosć posrědkować, dyrbi so po cyłym sydlenkim rumje spjelnić. Tak to tež w zakonju stej. Žadanja SŠT mjenuje Krawc „jara sylne“, ale „kak je zeskutkownjamy?“

„Cool“ dožiwjenja w serbsčinjne

Serbsčina měta so znowa stać „rěč domizny“ tam, hdžež to tuchwilu wjacje njeje, na přikład w gmejnah kaž Hodžiju, Bukecach, Rakecach abo Malešecach w Budyskim wokrjesu. Za to zdawa so wuměnenje być serbska wučba na wsach. Měrčín Krawc samo měni, zo „faktor ‚coolness wučby‘ prestižej rěče polěkuje“. Džěci měli swój wjesny serbski swět zeznawać. Ze susodzicami so wone snadź spomóžnišo serbsce bjesaduja, hdyž je nawuknjenje rěče z domizniskej wokolinu, z domizniskim rěčnym rumom zwjazane. Z Wojerec pochadžacy Hagen Domaška praji, zo Wojerowska kónčina do

tajkich rozmyslowanjow sobu sluša.

Do kotreje měry pak so tam a sem wozneni wuknjacy jako přislušnicy znowa nastawaceho rěčneho ruma swojeje wučiwa, je tuchwilu prašenje bjez wotmołwy. Bjezdweła je transport šulerjow warianta. Hdyž pak maja prócowanja wo wučbu serbsčiny w šuli kaž Hodžijskej sobu zaměrej služić, rěč w gmejnjne wožiwic a rěčny rum wutworčić, je hinaše rozrisanje trěbne. A to tež nastupajo wonych 100 000 nowych rěčnikow hač do lěta 2100. Ličbu je Domowina w zwisku ze spēchowanjom rěče na zakładže změny strukturow po kóncu wudobywanja brunicy mjenowala. „Z našich kónčin ma 80 procentow z tutech rěčnikow přińć“, Měrčín Krawc wuwědomi.

„Smy přeslabi“

Analyza je wostrózbjacej njedostatkej wotkryła: „My Serbjaj sej swoje problemy přezloče barbimy“, kritizowaše předsyda sakskeje Rady za serbske naležnosće, Marko Suchy, z publikuma. Wón bě sej dotalnych šěsć rozprawow sakskeho knježerstwa wo položenju serbskeho ludu wobhladał. Hdyž zapóslancy sejma tute serbske rozprawy čitaja, sej mysla, zo je wšo w porjaddu, wuwědomi Suchy njepřijomny bok njejasneho pomjenowanja problemow. To ma so ze 7. rozpra-

wu změnić, wón připowědža. Fatalne je nimo toho, zo „trjebamy juristiski zakład, zo je metoda 2plus jako wědomostny koncept připóznata“. Dopóznace Suchehe je hórke: „Njejsmy kmáni, swoje ideje zwoprawdźić.“ A na temu wječora so počahujo je jeho facit: „Awtonomiju njemóžemy přesadźić, smy přeslabi.“

Snano zwuraznja so tale słabosć sobu w diskusiji wo kmanosćach w serbskej rěči hladajo na šulerjow Serbskeho gymnazija w Budyšinje (SGB). Moderatorka nawjazowaše na poziciju prof. dr. Edwarda Warnarja z Instituta za sorabistisku w Lipsku k tematicke falowaceho wučerskeho dorosta. Wón bě rěčny niwow absolutow SGB kritizował. Madlenka Šoćic ma wobmyslenja Warnarja za woprawnjene. Z džěla z akterami Młodžinskeho džiwadla w NSLDž, potajkim z wuknjacych gymnazija, wona wo jich rěčnych njeleposćach wě. Wšako za swoje wustupy tež małe teksty přidžětuja, kotrychž dla pak „so čí druhdy črije zuwaja“, rjekny Šoćic. Wona paruje zajim młodostnych za serbsčiny na wysokim niwowe a praša so: „Je jim klasiska rěč cuza?“

„Njemóžemy sej Serbow pjec.“ Wjacje nowych serbowacych a maćernorěčnych, kotřiž rěč na dobrym niwowe wobknježa – to je jeno z konsekwentnej rěčneje politiku jako ramik móžne. Za Serbski gymnazij by to rěkało, zo „wšitcy serbsce

rěča“, zahaji dr. Cordula Ratajczakowa swój statement. Na problemy w tutej prakse stej wona a prof. dr. Nicole Dołwy-Rybińska we wobłuku swojeje studije storčiloj. Z tym konfrontowane šulske wjednistwo pak so wobaraše: Njemóža nikoho nuzować, zo by serbowal/a. „Hdyž to činić njemóža, kak chcedža potom serbsku šulu měć?“, chcyše Ratajczakowa wědźec. „To serbska šula njeje!“

Jan Rjeda na to připowědži, zo budže SŠT „to w mjeřim kruhe diskutować“. Słowa jimaše so dale Filip Budar, kotryž lětsa na kritizowanym kublanišću maturuje. Wón mjenuje SGB atraktiwny. Wón pak zwěsća „staw, kajkiž sej jón njepřeju.“ Hinak prajene: Rěčny rum na gymnaziju je wohroženy. Tohodla namjetuje Madlenka Šoćic we 8. lětniku winowatostny test w serbsčinjne: „Štóz jón njewobsteji, dyrbi na němski gymnazij hić. Tutón rěčny rum njesmě so dale wohrožować.“

„Kak bych Was podpěrał?“

Rewitalizacija a zachowanje rěče stej dvě wěcy, zwurazni bywši stipendiat Založby za serbski lud, Kryštof Peršin. Wón „nochce za 60 lět rewitalizacije dožiwić, zo młodzi Serbjaj mjez sobu němčuja“. Přetož tež w katolskej Łužicy wón změnu rěče wobkedžbuje. Rěč zachować a dale wuwivać njeje jeničce nadawk přede wšěm staršich abo předewšěm wučerkow a wučerjow. Za přichod maćeršćiny

Zwěsća na SGB „staw, kajkiž sej jón njepřeju“, – gymnaziast Filip Budar.

Foće: Feliks Haza

měli wšitcy za jedyn postonk čahnyć. Tak su přitomni na žurli a w livestreamje prašenje Jana Ryčerja z Jaseńcy rozumili, kotryž praji: „Kak bych Was podpěrał?“ Snano z tym, młodych ludźi za to zdobyć, zo wučerstwo za serbsčiny studuja a na serbskej šuli wuwučuja. SŠT chce nowe wobsahy wotkrywać a nowe syće tworčić, potajkim „rěče z nami“, Jan Rjeda rjekny.

Žadanja SŠT za serbske šulstwo w Sakskej tworja zakład za jednanja ze kultusowym ministerstwom, wo kotrež hižo dlěje hač 30 lět wojujemy. Wone a diskusija na to pokazuja, zo so doba „dale tak kaž dotal“ wočiwdnjne nachila. ■ Axel Arlt